
ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС

Књ. LXIV

(2015)

Редакциони одбор

ЈОВАНКА КАЛИЋ, МИХАИЛО ВОЈВОДИЋ,
LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ, ИЛИЈА ТОДЕВ,
ANGELIKI KONSTANTAKOPOULOU,
КОНСТАНТИН НИКИФОРОВ, GIUSEPPE MOTTA,
НЕВЕН ИСАИЛОВИЋ, ТАТЈАНА КАТИЋ,
АНА СТОЛИЋ, БИЉАНА ВУЧЕТИЋ

Одговорни уредник

др Срђан Рудић
директор Историјског института

БЕОГРАД
2015

Срђан РУДИЋ*
Историјски институт
Београд

ВЛАСТЕЛА ПАВЛОВИЋА НА ПОВЕЉАМА БОСАНСКИХ КРАЉЕВА**

Апстракт: У раду се расправља о властели и рођацима обласних господара Павловића који се на повељама босанских краљева помињу у својству сведока или дворских функционера. Реч је о Твртку Боровинићу, Радосаву и Радоју Владимирићу и Радичу Мозолићу.

Кључне речи: Твртко Боровинић, Радич Мозолић, Радосав Владимирић, Радоје Владимирић, Павловићи, Босна.

Међу сведоцима на повељи босанског краља Стефана Остоје Вукашину, Барану и Јурју Вукачићу из 1417. године налази се, између осталих, и conte Tuerco Borovinich cum la sua fraternita.¹ Реч је о, из извора и литературе, добропознатом властелину кнезу Твртку Боровинићу.² На

* srdjan.rudic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке и технолошког развоја Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

¹ Š. Ljubić, *Listine o одношajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike VII*, Zagreb 1882, 241; Š. Ljubić, *Listine o одношajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike IX*, Zagreb 1890, 433; M. Brković, *Povelja bosanskog kralja Stjepana Ostoje iz 1417*, Radovi, Filozofski fakultet Zadar, Razdio povijesnih znanosti 13 (1987) 225–235.

² P. Čošković, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, ССР XX/37 (1996) 57–81; С. Рудић, *Боровинићи – властееоска породица из источне Босне*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука, Српско Сарајево 2003, 259–278.

први поглед, рекло би се да се ради о податку који није нарочито занимљив. Међутим, ако погледамо исправе босанских владара видећемо да је овде реч о првој краљевској повељи у којој се међу сведоцима јавља члан неке од властеоских породица потчињених обласним господарима – у овом случају Павловићима. Твртко Боровинић није био једини властелин Павловића који се на повељама босанских владара помиње у својству сведока или дворских функционера (1417, 1419, 1426, 1433, 1436) – ту су још и Радосав Владимирић (1419), Радоје Владимирић (1461) и Радич Мозолић (1446, 1451, 1459). Сви они су, укључивши и Твртка Боровинића, били у родбинским везама са Павловићима.³ Оно што ове податке чини занимљивим, јесте да сличне примере не налазимо код Сандаља Хранића и Стефана Вукчића чије најближе окружење је као код Павловића било састављено од рођака.⁴ Истина, у својству сведока на повељама и босанских краљева и два предводника Косача помињу се чланови породица Влатковић и Семковић; али је ту реч о хумској властели коју су они потчинили и која је користила сваку прилику да се побуни против њихове власти. Интересантан је случај породице Дукојевић чије чланове у својству сведока налазимо на повељама и краљева и Павловића и Стефана Вукчића.⁵ Поменуте три породице (Влатковићи, Семковићи,

³ На присуство Владимирића, Боровинића и Мозолића као припадника рода, односно братства Павловића у својству сведока на краљевским повељама указао је Павао Анђелић. П. Анђелић, *Barones Regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, Прилози 11–12 (1975–1976) 40, нап. 49. Павловићи, Боровинићи, Владимирићи, Обрадовићи, Мозолићи и Михаиловићи су били припадници једног истог племена чије име је непознато. Милош Благојевић је изнео претпоставку да би оно могло бити Јабланић, пошто се кнез Павле Раденовић помиње са тим презименом. М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, 132–133.

⁴ Ђ. Тошић, *Дуго Сандаљевог депозита за побочну грану племена Косача*, Српска проза данас, Косаче – оснивачи Херцеговине, Београд 2002, 261–268; Ђ. Тошић, *Споредна грана племена Косача*, Зборник за историју БиХ 3 (2002) 61–77; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 67–74.

⁵ На повељама бана Твртка као сведок се јавља казнац Болеслав Дукојевић (1353/4, 1354. и 1357), а на повељи краља Стефана Томаша кнез Иваниш (1446). На повељама Радосава Павловића сведоци су кнез Иваниш (1427. и 1432) и кнез Степко (1427). На повељи Стефана Вукчића сведоци су кнежеви Вукашин, Степко и Мркша (1435). F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Viennae* 1858, 440; L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens in Mittelalter*, Wien und Leipzig 1914, 20, 22, 23, 25; Ј. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, Београд – Ср. Карловци 1929, 604, 624;

Дукојевићи) се налазе у списковима сведока на владарским повељама током друге половине XIV века, дакле пре коначног уздизања обласних господара, тако да неће бити предмет нашег интересовања.

Последња деценија XIV и почетак XV века донели су крупне промене у структури и хијерархији босанске властеле. Током овог периода дошло је до раслојавања горњег слоја босанске властеле из којег се издвојио један мали број породица, односно појединаца – русашка господа – који је успео да се издигне изнад остале властеле, да загосподари пространим територијама и да знатно ојача свој положај у односу на краља. Током тог процеса будући обласни господари морали су да потчине мању властелу и да на себе привуку верност и обавезу верног служења која је до тада била окренута према краљу. Главну помоћ су им при томе вероватно пружали ближи и даљи рођаци, који су чинили њихово братство или племе. Око обласних господара образује се властеоско окружење захваљујући којем се дотле скромни племићи издижу у друштвеном рангу. Као резултат овог процеса крајем прве деценије XV века створене су три велике области – Хрвоја Вукчића, Сандаља Хранића и Павла Раденовића. Поменута властела је често играла пресудну улогу у политици босанске државе – од вођења спољне и унутрашње политике, па све до смене и избора владара.⁶

Однос снага и равнотежа моћи који су успостављени у Босни крајем прве деценије XV века нису дуго трајали. Од три обласна господара два су убрзо нестала са историјске сцене: кнез Павле Раденовић је убијен 1415. године, а наредне 1416. године умро је и херцег Хрвоје Вукчић. Судбина њихових области и наследника била је различита. Област Хрвоја Вукчића се расула непосредно после његове смрти, а велики део територија дошао је у руке краља Остоје који се оженио његовом удовицом Јеленом Нелипчић. Наследници Павла Раденовића су успели да се одрже, али нису могли да се пореде са Сандаљем Хранићем и његовим наследником Стефаном Вукчићем. Моћ последњих Павловића

Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/2, Београд – Ср. Карловци 1934, 39; П. Анђелић, *Barones Regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, 41, нап. 59.

⁶ М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955; С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 214–227; П. Анђелић, *Barones Regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, 29–48; С. Ћирковић, *Русашка господа – босански великаши на путу еманципације*, Работници, Војници, Духовници, Београд 1997, 306–317. Погледати: Dž. Dautović, *Slavenska varijanta feudalizma (Analiza na primjeru bellatores bosanskog srednjovjekovlja)*, Bosna Franciskana 41 (2014) 133–165.

била је толико смањена да су практично доспели у вазални однос према Стефану Вукчићу.⁷

Од три горе поменута обласна господара најмање података имамо о породици и пореклу кнеза Павла Раденовића.⁸ Подаци који говоре о његовој најранијој младости у исто време указују и на пут којим је стицао моћ. Из једног Дубровачког писма сазнајемо да је Павле у најранијој младости живео у двору краља Твртка који га је гледао као „своје дете“.⁹ Податак да је одрастао и одгајан на краљевом двору сведочи да му је породица била доста угледна. Једна белешка дубровачког хроничара Растића, који пише да је кнез Павле био краљев љубимац, такође може да нам укаже на олакшицу, па чак и владареву помоћ, коју је овај имао приликом утемељивања моћи своје породице.¹⁰ Ипак, кнез Павле „праву“ моћ стиче након што је 1391. године по овлашћењу краља Стефана Дабише и сабора, заједно са војводом Влатком Вуковићем, предузео поход против Санковића и својој области у источној Босни придонао део њихових територија.¹¹ На даље јачање кнеза Павла свакако је утицао и брак његове рођаке Кујаве са краљем Остојом (овај брак се први пут помиње фебруара 1399. године). Врста и степен овог сродства су

⁷ М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, 141–142.

⁸ О кнезу Павлу Раденовићу и његовим наследницима погледати: Ј. Радонић, *О кнезу Павлу Раденовићу – приложак историји Босне крајем XIV и почетком XV века*, ЛМС 211/1 (1902) 39–62, ЛМС 211/2 (1902) 34–61; А. Ивић, *Радослав Павловић, велики војвода босански*, ЛМС 245 (1907) 1–32, ЛМС 246 (1907) 24–48; В. Nilević, *Vojvoda Ivaniš Pavlović, Prilozi XIV* (1978) 349–361; В. Nilević, *Iz života poslednjih Pavlovića*, *Godišnjak DI BiH XXVIII–XXX* (1977–1979) 59–74; В. Nilević, *Učešće vojvode Petra i kneza Nikole Pavlovića u političkom životu srednjovjekovne Bosne*, *Prilozi XVI* (1980) 61–68; Ђ. Тошић, *Vojvoda Petar Pavlović. Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, *ЛИЧ* 1–2 (2001) 35–46; *Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине*, Бања Лука, Српско Сарајево 2003.

⁹ *крьси живѣлъ ѡдъ мала дѣтете ѡ дворѣ светопочивѣшаго краля Твртка и ѡнѣ те имаше и дрѣжаше колико свок дѣте*. Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 246.

¹⁰ „Paolo Radonich, conte di Canali ... che era favoritedel re di Bossina”. S. Nodilo, *Chronica Ragusina Junii Restii (aborigine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451/1484)*, Zagrabiae 1893, 177.

¹¹ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 171–172; Кнез Павле Раденовић је имао и пре овога своје људе и поседе у Конавлима. М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 2001², 148, нап. 41; Е. Kurtović, „Paolo Radonich, conte di canali” 1389.? (*Konavli u bosansko-dubrovačkim odnosima krajem XIV stoljeća*), *Hercegovina* 13–14 (2001) 29.

непознати, али ипак, брак између једног Котроманића и рођаке кнеза Павла свакако сведочи и о угледу који су родоначелник Павловића и његова породица, односно племе, уживали.

Не зна се како је кнез Павле дошао до поседа и привилегија. За разлику од њега, Хрвоје Вукчић и Сандаљ Хранић су имали добру полазну основу за осамостаљивање коју су им оставили њихови претходници.¹² Може се претпоставити да су на исти начин моћ стицали и Павловићи. Војвода Радослав Павловић у једној повељи (1427) помиње „градове и жупе и земље“ добијене од краљевства босанског.¹³

Према неким тумачењима, обласни господари су се јавили управо у периферијским, најкасније стеченим земљама што је отварало могућност да се оне неповратно отцепе од Босне у којој су провеле сасвим незнатни део свог историјског развојног пута.¹⁴ Ова тврдња није најтачнија, с обзиром да су се главне земље Павла Раденовића простирале од Добруна на истоку до Врхбосне на западу са главним центрима у градовима Борач и Олово и да су још у XIII веку улазиле у састав босанске државе. Главнина поседа племена на чијем челу су били Павловићи налазила се у источном делу земље „Босне“.¹⁵

Кнез Павле Раденовић убијен је 1415. године завером краља Остоје и Сандаља Хранића. Након што је успео да се ослободи заточеништва Павлов син Петар је заратио против убица свог оца. Краљ Остоја се убрзо након смрти Хрвоја Вукчића развео од краљице Кујаве и оженио његовом удовицом Јеленом. Ово је свакако још више продубило сукоб између Петра Павловића и краља Остоје. Ипак, почетком 1417.

¹² Погледати: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји, крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 44–69; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, 29–42.

¹³ *и потомъ за нашѣ слѣжбѣ милости и градове и жѣпе и земље, коѣ примисмоу ѡтѣ кралевства босѣнскаго*. Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 592. Слично налазимо и у документима везаним за Косаче. Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 293, 309; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, 39.

¹⁴ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 223.

¹⁵ С. Ћирковић, *Земља Павловића (Contrata del Paulovich)*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука, Српско Сарајево 2003, 37–45. М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, 134. У повељама босанских владара Павловићи су увек уписивани као сведоци „од Босне“. Исти је случај и са Сандаљем Хранићем иако је главнина његових територија ушла у састав босанске државе током владавине бана Стефана II и његовог наследника бана и краља Твртка I.

године дошло је до помирења и њих двојица се заједно окрећу против Сандаља Хранића, кога је Петар сматрао главним кривцем за смрт свога оца.¹⁶ У пролеће исте године највероватније је настала и повеља краља Остоје браћи Вукачић на којој је као први међу сведоцима уписан војвода Петар Павловић. Међу сведоцима се, као што смо већ истакли, нашао и кнез Твртко Боровинић. Поставља се питање како се један до тада непознати властелин, припадник једне мале источнобосанске породице, нашао међу сведоцима на повељи краља Остоје. Пејо Ћошковић је указао на могућност да је успон кнеза Твртка могао бити везан евентуалним родбинским везама са Котроманићима или његовим личним способностима.¹⁷ У историографији је изнето мишљење да је појављивање Твртка Боровинића на овој повељи последица његовог брака са Катарином, унуком Хрвоја Вукчића, првог мужа тадашње босанске краљице Јелене Нелипчић. Женидба са Катарином је свакако допринела његовом угледу и омогућила му успон на друштвеној лествици.¹⁸ Овај брак сведочи да кнез Твртко није био особа без угледа, али и о опадању моћи и важности породице херцега Хрвоја.¹⁹ Приликом тумачења природе овог брака као да се заборављало да је породица Боровинић била у родбинским везама са Павловићима.

Претпостављамо да до склапања брака између Твртка Боровинића и Катарине вероватно није могло доћи без сагласности Петра Павловића. Овај брак можемо посматрати и као склапање савеза између Павловића и Хрватинића. Обе породице су претходних година доживеле губитке, тако да им је овај савез могао бити користан. Не треба заборавити ни жељу војводе Петра да се освети Сандаљу Хранићу за убиство оца, због чега се вероватно и измирио са босанским краљем. Стога је могуће да је Твртков

¹⁶ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 245–246; Ђ. Тошић, *Voivoda Petar Pavlović. Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, 42–44. Есад Куртовић сматра да су тада Павловићи од краља Остоје добили многе „privilegije, роцасті і regalіје које њијов отас није успіо пріскрбіті породици“. Изгледа да је Петар Павловић тада добио и војводску титулу са којом се помиње први пут 21. фебруара. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, 215.

¹⁷ Р. Џошковић, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 67.

¹⁸ До овог брака је највероватније дошло након смрти Балше Херцеговића 1416. године. Р. Џошковић, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 66, 68; С. Рудић, *Боровинићи – властeosка породица из источне Босне*, 265.

¹⁹ М. Анчић, *Просопографске цртице о Хрватинићима и Косачама (Прилог повијести западног Балкана с краја XIV и почетка XVстољећа)*, ИЧ 33 (1986) 54; Р. Џошковић, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 67–68; С. Рудић, *Боровинићи – властeosка породица из источне Босне*, 265.

брак био део настојања Петра Павловића да ојача свој положај. У сваком случају, јављање кнеза Твртка међу сведоцима на повељи из 1417. године мора се довести у везу са тадашњим политичким приликама. Не можемо га тумачити само орођавањем са Хрватинићима, већ морамо у обзир узети и родбинске везе са Павловићима, као и тренутну политичку ситуацију.

Након смрти краља Остоје, краљевску круну је понео његов син Стефан који је преко мајке Кујаве био рођак Павловића, а самим тим и Боровинића. На повељи новог краља од 5. марта 1419. године којом потврђује привилегије Дубровнику међу сведоцима је војвода Петар Павловић, али нема властеле из његове „државе“.²⁰ Почетком исте године у краљевом окружењу у Подвисоком налазио се и кнез Радосав Владирић. Он је заједно са Михаилом Кабужићем од дубровачких посланика, који су од новог босанског владара покушавали да добију потврду повластица, тражио у име краља Стефана Остојића кућу и земљу које су некада припадале Хрвоју Вукчићу.²¹ На повељи краља Стефана Остојића од 4. децембра исте године којом потврђује Дубровчанима даровање жупе Конавли и града Сокола од стране Сандаља и Петра међу сведоцима су кнежеви Твртко Боровинић и Радосав Владирић. Повеља је издата у време када је владало примирје између краља, Сандаља Хранића и Петра Павловића. Истина, ова исправа је остала без практичних последица због наступајућих догађаја.²² Присуство Твртка Боровинића и Радосава Владирића међу сведоцима указује на то да се Петар Павловић сложио са текстом повеље, односно са уступањем поменутих територија Дубровнику. У супротном, тешко би се могло објаснити присуство властеле и саплеменика војводе Петра у својству сведока на овој повељи.²³

Војвода Петар Павловић је погинуо у пролеће 1420. године у сукобу са Турцима који су у Босну дошли на позив Сандаља Хранића. Са

²⁰ Пејо Ћошковић сматра да кнеза Твртка нема међу сведоцима јер се он тада није налазио у краљевој пратњи. Из тога је извео претпоставку да Твртко у то време још није прешао на двор и ступио у краљеву службу, већ је још увек био само великаш краљевства (*baro regni*). Р. Ћошковић, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 64.

²¹ Н. Исаиловић, *Записници са суђења Михаилу Кабужићу*, Мешовита грађа 29 (2008) 7–29. Кућу која је некада припадала херцегу Хрвоју од Дубровчана је средином 1421. године тражио и краљ Твртко II. С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику*, ИЧ 56 (2008) 359, 360.

²² С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 248.

²³ Погледати: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, 231–234.

Турцима је дошао и Твртко II уз којег је убрзо стала већина властеле. Промене на престолу утицале су и на властелу Павловића. На повељама краља Твртка II из 1420. и 1421. године нема нити чланова породице Павловић нити њима потчињене властеле. Крајем октобра 1420. године дошло је до мира између војводе Радослава Павловића и Сандаља Хранића чиме су Павловићи практично признали Твртка II за краља.²⁴

Твртко Боровинић је почетком 1421. године још увек био на страни свргнутог краља Стефана Остојића са којим се налазио у Високом. Кнез Твртко се у том тренутку налазио на супротној страни од војводе Радослава Павловића. Грађа не даје податке о томе да ли је због таквог поступка дошао у сукоб са војводом Радославом. Каснија дешавања не указују на такву могућност. Пејо Ћошковић сматра да је тешко рећи колико је овај потез Твртка Боровинића ствар његовог избора, а колико чињеница да је својим поседима био везан за Високо које је било упориште Стефана Остојића.²⁵ Сматрамо могућим да се Твртко тако понашао услед родбинских веза са краљем Стефаном Остојићем и краљицом Кујавом. Исте везе, међутим, нису спречиле војводу Радослава Павловића да напусти свог рођака и стане на страну краља Твртка II. Да ли се из овог може извући закључак да је краљица Кујава била из породице Боровинић? То је у домену нагађања, али би објаснило зашто је Твртко остао веран краљу Стефану Остојићу у тренутку када су га практично сви напустили.

Краљ Твртко II је политику градио на схватању да је он први по рангу међу обласним господарима и у односу на њих задовољавао се њиховим формалним исказивањем потчињености и верности. Као увек отворено средство одржавања равнотеже и своје власти имао је могућност да Косаче и Павловиће, који су и иначе били закрвљени, окрене једне против других.²⁶ Можда у том смислу треба посматрати и касније јављање властеле Павловића у служби босанских краљева. Сандаљ Хранић и његов наследник Стефан Вукчић били су далеко моћнији од Павловића који су временом потпуно пали у њихову сенку. Стога су босански краљеви природно желели да Павловиће више вежу уз себе како би их имали као савезнике у сукобу са Косачама. Разлог су могле бити и евентуалне родбинске везе између Павловића и Котроманића. Подсећамо да се у одређеном броју извора може срести тврдња да је „последња“

²⁴ P. Živković, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 78–81.

²⁵ P. Čošković, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 66.

²⁶ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 254.

династија средњовековне Босне по имену Христић, потицала из фамилије Јаблановић, односно Павловић.²⁷

У служби новог краља Твртко Боровинић се јавља 1426. године. Занимљиво је да краљ Твртко II не само да није предузео мере против Твртка када се утврдио на престолу, већ га је узео и у службу. Претпостављамо да до овога није могло доћи без сагласности војводе Радослава Павловића коме је одговарало да у краљевом најближем окружењу има блиског рођака. Да ли се на основу реченог може изнети претпоставка да је Твртко Боровинић својевремено остао уз бившег краља Стефана Остојића са допуштењем војводе Радослава? Тиме би се могло објаснити и зашто је Твртко II касније узео у службу кнеза Твртка иако је овај остао до краја уз његовог претходника. Краљу је одговарало да уз себе има блиског рођака породице Павловић, ожењеног унуком Хрвоја Вукчића, који је уз то био још и веома способан. Истовремено, и Павловићима је одговарало да у краљевом окружењу имају свог рођака. Кнез Твртко је у служби Твртка II остао до краја живота. Као сведока на повељама босанских краљева налазимо га још 1433. и 1436. године.²⁸ На повељи краља из 1426. године која је сачувана у латинском преводу и препису Ивана Томке Марнавића помиње се као *praefectus seu marescaleus aulicus aulae nostrae princeps Tvartko Bogonivitus*, односно као дворски кнез.²⁹ Титулу дворског кнеза касније је носио још један рођак Павловића – на две повеље краља Стефана Томашевића из 1461. године као дворски

²⁷ Мавро Орбин пише да је Остоја носио презиме Христић, док за његовог сина Томаша пише да је био син Павла Христића из породице Јаблановић, односно Павловић. М. Orbin, *Il regno de gli Slavi*, Pesaro 1601, 362, 368, 384. Према Јакову Лукаревићу Остоја је био син Павла Христића из породице Јаблановић. Исти писац даље пише да је Остоју наследио краљ Стефан Јаблановић, док за Томаша каже да је био син војводе Павла Јаблановића. J. Lucarri, *Copioso ristretto de gli annali de Ravsa*, Venetia 1605, 72, 78, 80. Тврдњу да је Остоја био син Павла Христића преузео је и Диканж. Du Cange, *Historia Byzantina*, Bruxelles 1964, 330. Погледати: G. Čremošnik, *Prodaja bosanskog Primorja Dubrovniku god. 1399. i kralj Ostoja*, GZM 40 (1928) 111–116. Радивој, син краља Остоје, у изворима се наводи као Христић. Е. Fermendžin, *Acta Bosnae*, Zagrabiae 1892, 242; Ћ. Truhelka, *Dubrovačke vijesti o godini 1463*, GZM 22 (1910), 14; Д. Ковачевић-Којић, *Пад босанске средњовјековне државе по дубровачким изворима*, Годишњак ДИ БиХ 14 (1963) 212.

²⁸ Е. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 151; Јб. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 513.

²⁹ F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 329.

кнез помиње се и Радоје Владимирић.³⁰ Носиоци ове титуле били су дворски службеници са сасвим одређеном службом на двору. Титула дворски кнез јавља се после проглашења краљевине, и највероватније је носио управник или старешина владаревог двора. У сваком случају ову титулу су могле носити само личности од поверења и блиске владару.³¹

Твртко Боровинић се у периоду 1428–1433. године помиње као кнез босански, а 1436. године као *palatino regni nostri Bosnae*, односно као велики кнез босански.³² Касније ће титулу кнеза босанског носити и Радич Мозолић. Титуле кнез босански и велики кнез босански говоре о Твртковом успону у хијерархији средњовековне босанске државе, али није јасно шта оне представљају и у чему је њихова суштинска разлика. Иако наведене титуле са територијалном одредницом подсећају на владарску титулу њихови носиоци су само укључени у узан круг угледника на државном сабору.³³

У литератури је примећено да се током трајања Конавоског рата (1430–1432) губи сваки траг Твртковом деловању, тако да не знамо какав је став имао према тим догађајима.³⁴ На повели којом је почетком марта 1433. године краљ Твртко II потврдио мир између војводе Радосава Павловића и Дубровчана међу три сведока је и Твртко Боровинић, кнез босански.³⁵ Твртко се ускоро опет нашао на супротној страни од Павловића. Када се у Босни појавио као претендент на престо Радивој, Твртко Боровинић је за разлику од војводе Радослава Павловића остао уз краља Твртка II пратећи га у његовом избеглиштву. Због тога је можда био награђен титулом палатина, односно великог кнеза босанског.³⁶

³⁰ Ћ. Truhelka, *Fojnička kronika*, ГЗМ 21 (1909) 448; Ј. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, ГЗМ 27 (1915) 275; Јб. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/2, 164; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику*, ГПБ 2 (2009) 153–168.

³¹ О звању дворског погледати: Ћ. Truhelka, *Državno i sudbeno ustrojstvo Bosne u doba prije Turaka*, ГЗМ 13 (1901) 103–104; *Лексикон српског средњег века*, Београд 1999, 143–144 (Р. Михаљчић).

³² Е. Fermeđžin, *Acta Bosnae*, 151; Јб. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/2, 8–11; С. Рудић, *Ћирилички документи породице Боровинић*, ГПБ 7 (2014) 59–72.

³³ С. Ћирковић, *Двор и култура у босанској држави*, Работници, Војници, Духовници, Београд 1997, 442–443; Р. Михаљчић, *Кнез*, Владарске титуле обласних господара, Сабрана дела VI, Београд 2001, 100. Марко Вего је сматрао да су Боровинићи били рођаци Котроманића, те да су због тога носили назив босански кнез или височки у својству главног дворског чиновника. М. Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 1982, 80–81, 103.

³⁴ Р. Ћошковић, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, 73.

³⁵ Јб. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 513.

³⁶ Е. Fermeđžin, *Acta Bosnae*, 151.

На повељама краља Стефана Томаша од властеле Павловића као сведок се јавља само Радич Мозолић. Случај Радича Мозолића је интересантан јер се у све три повеље јавља са различитим титулама. На повељи из 1446. године носи титулу кнеза босанског,³⁷ на повељи из 1451. је само кнез,³⁸ док на повељи из 1459. носи титулу војводе.³⁹ Присуство Радича Мозолића на повељи из 1451. године баца нешто другачије светло на догађаје тог времена. Наиме, у пролеће 1451. године херцег Стефан Вукчић Косача је заратио против Дубровника. Херцегу је војно помогао и Петар Павловић, који је касније безуспешно убеђивао Дубровчане да то није тачно. Дубровчани су покушавали да привуку на своју страну краља Томаша саветујући му да придобије Павловиће. Сима Ћирковић је сматрао да краљ Томаш није успео у томе. Исто је закључио Борис Нилевић који истиче да Павловића нема међу присутном властелом на повељи од 18. децембра којом босански краљ склапа савез са Дубровником против херцега Стефана.⁴⁰ То се уклапа у слику створену у историографији да су последњи Павловићи били у пуној зависности од херцега Стефана Вукчића према коме су били скоро у вазалном односу.⁴¹ Међутим, присуство Радича Мозолићана на повељи од децембра 1451. године сведочи да су војвода Петар и кнез Никола Павловић напустили херцега Стефана и прикључили се његовим противницима.

Последњи рођак Павловића који се помиње на повељама босанских краљева је већ поменути кнез Радоје Владимирић који се на две повеље краља Стефана Томашевића из 1461. године помиње као дворски кнез и пристав од двора.⁴²

Чланови породица Боровинић, Владимирић и Мозолић јављају се у својству сведока и на повељама Павловића. Од Боровинића то су

³⁷ F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 440.

³⁸ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/2*, 120.

³⁹ П. Кајер, В. Вулећић-Вукасовић, *Листина Стефана Томаша од 19. фебруара год. 1450.*, ГЗМ XVII (1905) 253–256; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша синовима Иванца Јурченића*, ССА 3 (2004) 141–150.

⁴⁰ С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 154, 162; В. Nilević, *Učešće vojvode Petra i kneza Nikole Pavlovića u političkom životu srednjovjekovne Bosne*, Prilozi 17 (1980) 62.

⁴¹ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 299; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, 139; В. Nilević, *Učešće vojvode Petra i kneza Nikole Pavlovića u političkom životu srednjovjekovne Bosne*, 67; М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, 141.

⁴² Ћ. Truhelka, *Fojnička kronika*, 448; Ј. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, 275; Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/2*, 164.

кнежеви Остоја (1423, 1427, 1432, 1439, 1442), Тврдисав (1423, 1432, 1439, 1442) и Вукмир (1454)⁴³; од Владимирића кнежеви Радосав (1423, 1427, 1432), Вукашин (1423, 1427, 1432), Јурко (1427, 1432, 1433), Радоје (1439, 1442), Јурај (1442, 1454) и Вукас (1454)⁴⁴; од Мозолића кнез Вукашин (1423, 1427).⁴⁵

О властели и рођацима Павловића који се јављају на краљевским повељама, осим у случају Твртка Боровинића, нема много података. Најчешће је реч о поменима као дворских достојанственика или у списковима сведока на владарским и повељама Павловића. Од поменуте властеле чланови породице Владимирић – Радосав и Радоје – помињу се и на повељама краљева и на повељама Павловића, док се, за разлику од њих, Твртко Боровинић и Радич Мозолић помињу само у владарским повељама. Док се чланови породица Владимирић и Боровинић у исто време помињу на повељама и краљева и Павловића, код Мозолића то није случај. Позната су само два члана ове породице – Вукашин, сведок на повељама војводе Радослава Павловића, и Радич, сведок на повељама краља Стефана Томаша.

* * *

Властела Павловића се у својству сведока помиње у седам владарских повеља. И то Твртко Боровинић четири пута (1417, 1419, 1433, 1436), Радич Мозолић три пута (1446, 1451, 1459) и Радосав Владимирић једанпут (1419). Само на две, од ових седам повеља, међу сведоцима су и чланови породице Павловић (1417, 1446). У првој из 1417. године Твртко Боровинић је уписан међу сведоцима иако се ту налази и име Петра Павловића. То је једина повеља у којој су Павловићи и неко од њима подређене властеле равноправно уписани као сведоци. Ситуација је другачија у повељи из 1446. године где се као сведоци помињу Иваниш Павловић и Радич Мозолић. Овде је Радич Мозолић уписан као кнез босански, тако да верујемо да се међу сведоцима нашао због титуле коју

⁴³ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 591, 604, 624, 625, 640; Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/2, 102, 150; Р. Поповић, *Повеља војводе Иваниша Р. Павловића Дубровчанима*, ГПБ 4 (2011) 137–149.

⁴⁴ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 591, 603, 604, 624, 625, 632, 640; Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/2, 102, 104, 150; Р. Поповић, *Повеља војводе Иваниша Р. Павловића Дубровчанима*, 137–149.

⁴⁵ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I/1, 591, 604.

је носио, а не због племенских веза. На још једној повељи властелин Павловића се помиње као сведок у својству кнеза босанског. Реч је о повељи којом је 1433. године краљ Твртко II потврдио мир између војводе Радосава Павловића и Дубровчана у којој је сведок кнез босански Твртко Боровинић. Твртко Боровинић је као дворски достојанственик сведок и на повељи из 1436. године, али је она настала у посебним околностима током привременог избеглиштва краља Твртка II у Угарској. У повељама из 1419, 1451. и 1459. године међу сведоцима нема Павловића, већ само њихове властеле. Претпостављамо да је она у ове три повеље наступала у име читавог племена.

На неколико повеља на којима су Павловићи сведоци њихова властела се јавља у својству дворских достојанственика (1426, 1446, 1461). Ни овде се не супротстављају интереси Павловића и њихове властеле, као ни интереси Павловића и босанских краљева. Павловићи су, као „русашка господа“, иако самостални у свом „госпоцтву“ били одани идеји о босанској држави као недељивој целини те су себе сматрали њеним саставним делом.⁴⁶ Стога је и било могуће да се њима подређена властела, припадници њиховог племена, нађе на краљевом двору где је обављала разне дворске службе. Уосталом, Павловићи су од присуства својих рођака у краљевом окружењу могли да имају само користи. Претпостављамо да је тиме јачао њихов положај и утицај на двору.

Неминовно се намеће и поређење са племеном Косача. Из наведених примера види се да су рођаци Павловића активно учествовали у политичком животу босанског краљевства. За разлику од њих, Косача из „четири куће“ нема нити на краљевским повељама нити у дворској служби. Из овога би се могао извући закључак да су споредне гране Косача унутар племена биле у подређенијем положају него што је био случај са рођацима Павловића унутар њиховог племена. Односно, да су рођаци Павловића у оквиру свог племена имали већи утицај од „четири куће“ у племену Косача. Али би се такође могло закључити и да је власт и ауторитет Сандаља Хранића и Стефана Вукчића унутар племена Косача, али и према босанском краљу, била јача у поређењу са Павловићима.

Укључивање чланова породица Боровинић, Владимирић и Мозолић међу сведоке на краљевским повељама и вршење дужности дворских функционера везано је за њихове родбинске односе са Павловићима. Без њих, тешко да би чланови ових малих и локалних властеоских породица могли да напредују у друштвеној хијерархији средњовековне босанске државе.

⁴⁶ С. Ћирковић, *Русашка господа – босански великаши на путу еманципације*, 309.

Srđan Rudić

THE NOBLE FAMILY PAVLOVIĆ IN THE CHARTERS OF BOSNIAN KINGS

Summary

The Pavlović nobility is mentioned as witnesses in seven royal charters. Tvrtko Borovinić is mentioned four times (1417, 1419, 1433, 1436), Radič Mozolić three times (1446, 1451, 1459) and Radoslav Vladimirić once (1419). All of them were relatives of the Pavlović family since they belonged to the same clan. Only in two of these seven charters the witnesses are members of the Pavlović family (1417, 1446). In several charters witnessed by the Pavlovićs their nobility rose as dignitaries (1426, 1446, 1461). In any case, the mutual interests of the Pavlovićs and their nobility as well as those of the Pavlovićs and Bosnian kings are not opposed. As *rusaška gospoda*, the Pavlovićs were dedicated to the idea of a Bosnian state as an indivisible whole and considered themselves its integral part. Therefore, it was possible for the nobility subordinated to them, the members of their own clan, to dwell at the king's court, where they performed various services. After all, the Pavlović family could only take advantage of the presence of their relatives in the King's vicinity. We assume that this further strengthened their position and influence at court.

What inevitably arises is the comparison with the Kosača clan. While the relatives of the Pavlović family actively participated in the political life of the Bosnian kingdom, there are no members of the side branches of the Kosača clan neither in the royal charters nor in the royal service. This may lead to the conclusion that the side Kosača branch within the clan was in a more subordinated position than it was the case with relatives of the Pavlovićs within their clan. But it could also be concluded that the power and authority of Sandalj Hranić and Stefan Vukčić within the Kosača clan, as well as towards the Bosnian king, was stronger in comparison with the Pavlović family.

The involvement of members of Borovinić, Vladimirić and Mozolić families among the witnesses to the royal charters, and their duties of court officials are linked to their kinship relations with the Pavlović family. Without them it would be difficult for members of these small and local aristocratic families to thrive in the social hierarchy of the medieval Bosnian state.

Keywords: Tvrtko Borovinić, Radič Mozolić, Radosav Vladimirić, Radoje Vladimirić, Pavlović family, Bosnia.

Чланак примљен: 30. 04. 2015.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 15. 07. 2015.